

Lagutskottets betänkande

1980/81:11

om dödsbodelägares ansvar för den dödes skulder m. m. (prop.
1980/81:48)

Ärendet

I proposition 1980/81:48 föreslår regeringen (justitiedepartementet) efter att ha hört lagrådet att riksdagen skall anta förslag till

1. lag om ändring i ärvdabalken,
2. lag om ändring i giftermålsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo.

Med anledning av propositionen har väckts motion 1980/81:175. I betänkandet behandlas vidare den under allmänna motionstiden 1981 väckta motionen 1980/81:1191.

Motionsyrkandena redovisas på s. 16.

Lagförslagen

1 Förslag till

Lag om ändring i ärvdabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om ärvdabalken

dels att 18 kap. 2 §, 21 kap., 23 kap. 2 §, 24 kap. 1 § samt 25 kap. 1 och 5 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i balken skall införas tre nya paragrafer, 18 kap. 1 a § samt 19 kap. 12 a och 20 a §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 kap.

1 a §

När särskild dödsboförvaltning inte har anordnats enligt 19 kap. får enskilda delägare i mål som rör boet väcka och föra talan som parter i eget namn men för boets räkning, om övriga delägare är motparter i målet.

Delägare som har väckt talan har rätt till ersättning av dödsboet för kostnaderna i målet, i den mån kostnaderna täcks av det som har kommit boet till godo genom rättegången.

Väcker någon delägare talan mot dödsboet för egen räkning och har särskild dödsboförvaltning inte anordnats, förs boets talan i målet av övriga delägare.

2 §¹

Till dess att egendomen *omhändertagits* av samtliga dödsbodelägare eller av den som *eljest* har att förvalta boet, skall egendomen, *där* den ej står under vård av förmyndare, syssloman eller annan, vårdas av delägare som sammanbodde med den avlidne eller *eljest* kan *taga vård* om egendomen, *och har han att oför-*

Till dess att egendomen *har tagits om hand* av samtliga dödsbodelägare eller av den som *i annat fall* har att förvalta boet, skall egendomen, *om* den ej står under vård av förmyndare, syssloman eller annan, vårdas av delägare som sammanbodde med den avlidne eller *annars* kan *ta hand* om egendomen. *Den som har tagit*

¹ Senaste lydelse 1976:221

Nuvarande lydelse

dröjligen underrätta övriga delägare om dödsfallet samt, där god man för delägare tarvas, hos rätten göra anmälan såsom i 18 kap. föräldrabalken sägs. Vad nu är sagt om delägare gäller ock efterlevande make som ej är delägare i boet.

Är ej någon som sålunda tager vård om den dödes egendom, skall husfolk, hushärd eller annan som är närmast därtill omhändertaga egendomen samt tillkalla delägare eller anmäla dödsfallet till socialnämnden. Polismyndigheten är ock pliktig att utföra vad nu sagts, om dess biträde äskas eller eljest finnes erforderligt. Då anmälan skett, skall socialnämnden, där så erfordras, fullgöra vad enligt första stycket åligger delägare. För kostnaderna med anledning härav äger kommunen erhålla ersättning av boet.

Föreslagen lydelse

hand om egendomen skall genast underrätta övriga delägare om dödsfallet och, om det behövs god man för någon delägare, göra anmälan hos rätten enligt 18 kap. föräldrabalken. Vad som har sagts om delägare gäller också efterlevande make som inte är delägare.

Finns det inte någon som sålunda tar hand om den dödes egendom, skall medlem av hushållet som den döde tillhörde, hyresvärd eller annan som är närmast till det ta hand om egendomen samt tillkalla delägare eller anmäla dödsfallet till socialnämnden. Då anmälan skett eller förhållandet på annat sätt blir känt, skall socialnämnden, om det behövs, göra vad som enligt första stycket åligger delägare. För kostnaderna med anledning av detta har kommunen rätt till ersättning av boet.

19 kap.

12 a §

När dödsboet förvaltas av boutredningsman får var och en av delägarna i mål som rör boet väcka och föra talan som part i eget namn men för boets räkning, om övriga delägare är motparter i målet och boutredningsmannen avstår från att föra boets talan.

Delägare som har väckt talan har rätt till ersättning av dödsboet för kostnaderna i målet, i den mån kostnaderna täcks av det som har kommit boet till godo genom rättegången.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 a §

När dödsboet förvaltas av testamentssexekutor med behörighet att företräda boet i rättegång får var och en av delägarna i mål som rör boet väcka och föra talan som part i eget namn men för boets räkning, om övriga delägare är motparter i målet och testamentssexekutorn avstår från att föra boets talan.

Delägare som har väckt talan har rätt till ersättning av dödsboet för kostnaderna i målet, i den mån kostnaderna täcks av det som har kommit boet till godo genom rättegången.

21 kap. Om den dödes gäld

21 kap. Om den dödes skulder

1 §

Varder ej efter ansökan, som göres sist en månad efter det bouppteckning föruttades, dödsboets egendom avträdd till förvaltning av bouppteckningsman eller till konkurs svara delägarna för sådan gäld efter den döde som vid bouppteckningens för rättande var dem vederlig.

Yppas efter bouppteckningens för rättande ny gäld efter den döde och avträdes ej egendomen efter ansökan som göres sist en månad därefter, svarar delägare, som sådan tid för suttit, för den gälden.

2 §

Sker egendomsavtråde efter ansökan, som ingivits senare än en månad efter det bouppteckningen föruttades, är delägare pliktig att till dödsboet utgiva det belopp, varmed gäld, som var honom vederlig en månad

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

före ansökningsdagen, överstiger värdet av den avträdde egendomen och eljest tillgängliga medel, men skall ej vidare mot enskild borgenär stå i ansvar efter vad i 1 § sägs.

Där borgenär begär det, skall delägare med ed fästa, att gäld som yrkandet avser ej var honom veterlig en månad före ansökningsdagen. Gitter han ej gå eden, skall så anses som hade den gälden tidigare varit honom veterlig.

3 §

Förfaller delägares ansökan om boets avträdande till konkurs, enär egendomen i stället sättes under förvaltning av boutredningsman, skall så anses som hade ansökan om avträde till sådan förvaltning gjorts den dag konkursansökningen ingavs.

4 §

Hava delägarna giltig anledning antaga, att de ej skola nödgas infria borgen som den döde tecknat eller viss annan förbindelse, skall den gälden ej anses såsom veterlig.

8 §

Innan den i 1 § första stycket stadgade tiden gått till ända eller, där boet står under förvaltning av boutredningsman, uppgörelse träffats om borgenärens förnöjande, må betalning av gäld verkställas allenast där med fog kan antagas, att betalningen ej länder till men för borgenärerna.

9 §

Sedan den i 1 § första stycket stadgade tiden gått till ända, må

1 §

Innan en månad har förflutit efter det att bouppteckning förrättades eller, om boet förvaltas av boutredningsman, uppgörelse har träffats med samtliga borgenärer om betalningen av skulderna får en skuld betalas endast om det med fog kan antas att betalningen inte är till skada för borgenärerna.

2 §

Sedan en månad har förflutit efter det att bouppteckning förrättades får

Nuvarande lydelse

borgenär fordra säkerhet för gäld efter den döde, som ej är till betalning förfallen och för vilken tillräcklig säkerhet ej finnes. Ställes ej säkerhet inom tre månader, må förfallotid ej tillgodonjutas.

10 §²

Är efter den döde gäld som ej förfaller inom sex månader, må den, där flera dödsbodelägare finnas eller allmänna arvsfonden är ensam delägare, hos borgenären uppsägas till betalning sex månader efter uppsägningen. Borgenär, som till säkerhet för sin fordran har panträtt i fast egendom eller tomträtt eller har inteckning, är dock ej skyldig att iaga betalning före förfallodagen, där han inom tre månader efter uppsägningen giver tillkänna att han vill hålla sig allenast till säkerheten.

5 §

Sker egendomsavträde efter det bodelningen eller arvskifte ägt rum, skall bodelningen eller skiftet gå åter. Då gälden finnes ej vara större än att den kan betalas av den dödes tillgångar och, om han var gift, vad av andra makens egendom på hans lott belöpt, om gälden gått i beräkning vid bodelningen, skall likväl avträdande till förvaltning av boutredningsman allenast omfatta vad som enligt dennes prövning erfordras till gäldens betalning och kostnaderna för förvaltningen. Vad sålunda

Föreslagen lydelse

borgenärerna kräva säkerhet för sådana skulder efter den döde vilka inte har förfallit till betalning och för vilka det inte redan finns tillräcklig säkerhet. Ställs ej säkerhet inom tre månader, får dödsboet inte längre tillgodoräkna sig någon förfallotid.

3 §

Finns det flera delägare i dödsboet eller är allmänna arvsfonden ensam delägare, får en skuld som inte förfaller till betalning inom sex månader sägas upp hos borgenären till betalning sex månader efter uppsägningen. Om borgenären till säkerhet för sin fordran har panträtt i fast egendom eller tomträtt eller har inteckning och han inom tre månader efter uppsägningen meddelar att han vill hålla sig endast till säkerheten, är han dock inte skyldig att ta emot betalning före förfallodagen.

4 §

Sker bodelning eller arvskifte innan den dödes och boets andra skulder har betalats eller medel till deras betalning har ställts under särskild vård, skall bodelningen eller skiftet gå åter.

Är skulderna inte större än att de kan betalas av den dödes tillgångar och, om han var gift, vad som av den andra makens egendom skulle ha belöpt på hans lott för det fall att skulderna hade beaktats vid bodelningen, skall återgången begränsas till vad som behövs för att skulderna

¹ Senaste lydelse 1970:1001

Nuvarande lydelse

erfordras skall av delägarna utgivas i förhållande till vad envar vid bodelningen eller arvskiftet njutit för mycket; och skall bodelningen eller skiftet i övrigt förbliva stående.

Yppas hos någon delägare brist, skall den fyllas av de övriga med vad de vid bodelningen eller skiftet vunnit.

6 §

Egendom, som utgivits såsom legat eller jämlikt ändamålsbestämelse, skall återbäras, såvitt det erfordras för täckning av gäld. Finns egendomen ej i behåll, skall dess värde gäldas, såvitt ej särskilda skäl äro däremot.

7 §

Skyldighet att utgiva egendom jämlikt 5 eller 6 § skall tillika omfatta ränta eller avkomst av egendomen. Nödig kostnad för egendomen skall ersättas, så ock nyttig kostnad, där den var gjord i god tro.

Föreslagen lydelse

och kostnaderna för boets förvaltning skall kunna betalas. Vad som sålunda behövs skall utges av delägarna i förhållande till vad var och en av dem har fått för mycket vid bodelningen eller arvskiftet. I övrigt skall bodelningen eller skiftet bestå.

Finns egendom som skall lämnas åter inte i behåll, skall ersättning utges för det värde egendomen hade när återgång påkallades, om det inte finns särskilda skäl mot detta. Uppkommer brist hos någon delägare, skall de övriga delägarna täcka bristen med vad de har fått vid bodelningen eller skiftet. Vad som behövs för att bristen skall kunna täckas skall utges av delägarna i förhållande till vad var och en av dem sålunda har fått.

5 §

Egendom som har utgetts som legat eller i enlighet med en ändamålsbestämelse skall lämnas tillbaka till boet, om det behövs för att den dödes skulder skall kunna betalas. Finns egendomen inte i behåll, skall ersättning utges för det värde egendomen hade när återlämnande påkallades, om det inte finns särskilda skäl mot detta.

6 §

Den som enligt 4 eller 5 § är skyldig att lämna tillbaka egendom till boet eller att ersätta egendomens värde skall utge även ränta eller avkomst av egendomen. Han har dock själv rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för egendomen och, om han var i

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

god tro. kostnader som har varit till
nytta för egendomen.

11 §

Hava delägarna betalt gäld i strid med vad i 8 § sägs eller, under tid för egendomsavträde enligt 1 § första eller andra stycket, till men för borgenärer utgivit legat, fullgjort ändamålsbestämmelse, sålt, förpantat, annorledes använt eller ock förfurit boets egendom eller ådragit boet förbindelse, svara de för sådan gäld efter den döde som, då de så förforo, var eller sist vid därefter förrättad bouppteckning blev dem vederlig. Kom av åtgärden allenast ringare skada eller företogs den av obetänksamhet eller bristande kännedom om boets ställning, skall allenast skadestånd gäldas.

12 §

Skär bodelning eller arvskifte innan all gäld är gulden, svara delägarna för gäld efter den döde, som då var eller sist vid därefter förrättad bouppteckning blev dem vederlig. Bodelning skall dock icke medföra sådan påföljd, där efterlevande maken ej erhållit något av den dödes egendom.

13 §

Hava delägarna, sedan boet blivit avträtt till förvaltning av bouppteckningsman, utverkat rättens förordnande att boet icke längre skall sålunda förvaltas, skall i fråga om ansvar för gäld så anses som hade egendomsavträdet ej ägt rum.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

14 §

Försitter delägare, som har boet i sin vård, tid för boupptecknings förrättande, skall han svara för all den dödes gäld. Samma lag vare, där delägare vid bouppteckningen eller dess edfästade genom vederliggen oriktig uppgift eller svikligt förtigande äventyrar borgenärers rätt.

15 §

Häftar delägare i ansvar för gäld efter den döde, skall ansvarigheten ock gälla annan boets gäld; och är delägare förty i fall som avses i 2 § första stycket pliktig att utgiva vad som erfordras för täckning av gäld, som före egendomsavträdet ådragits boet.

16 §

Vad i 1 – 4 samt 11 – 15 §§ stadgas om skyldighet för delägare att svara för gäld skall ej äga tillämpning å delägare som är omyndig, ej heller å allmänna arvsfonden eller annan som företrädes av god man, men förmyndaren eller gode mannen skall gentemot borgenärerna svara för skada som kommit av hans åtgärd eller försummelse.

17 §

Hava flera enligt detta kapitel ådragit sig ansvar för gäld eller för skada, svara de en för alla och alla för en. Vad sålunda utgivits skall dem emellan fördelas enligt den i 18 kap. 6 § stadgade grunden.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

18 §

Har arvinge eller testamentstagare ej njutit förmån av boet och ej heller tagit annan befattning därmed än att han fullgjort vad enligt 18 kap. 2 § åligger honom och deltagit i bouppteckningens förrättande, är han fri från ansvar på grund av underlåtenhet att avträda boet.

19 §

Finnes efter den döde allenast egendom som ej kunnat hos honom tagas i mät, skall vad i detta kapitel är stadgat om ansvar för gäld ej äga tillämpning. Vad nu är sagt länder dock ej till inskränkning i delägares skyldighet att låta egendomen eller dess värde gå i betalning för gälden.

23 kap.

2 §

Mot delägares bestridande må skifte ej företagas, innan bouppteckning skett och all veterlig gäld blivit gulden eller delägaren fritagits från ansvar för gälden eller medel till dess betalning ställts under särskild vård.

Skall legat eller ändamålsbestämelse fullgöras av oskifte, må skifte ej mot delägares bestridande ägas rum, innan förordnandet verkställt eller delägaren fritagits från att svara för dess fullgörande eller erforderlig egendom blivit ställd under särskild vård.

Står boet under förvaltning av boutredningsman eller testaments-exekutor, må skifte ej företagas,

Mot någon delägares bestridande får skifte ej företas innan bouppteckning har förrättats och alla kända skulder har betalats eller medel till deras betalning har ställts under särskild vård.

Skall legat eller ändamålsbestämelse fullgöras av oskifte, får skifte ej mot delägares bestridande ägas rum innan förordnandet har verkställt eller delägaren har fritagits från att svara för dess fullgörande eller erforderlig egendom har blivit ställd under särskild vård.

Står boet under förvaltning av boutredningsman eller testaments-exekutor, får skifte ej företas innan

Nuvarande lydelse

innan denne anmält att utredningen
slutförts.

Föreslagen lydelse

denne *har* anmält att utredningen
har slutförts.

24 kap.

1 §

Hava, vid samförvaltning av dödsbo, delägarna överenskommit att leva samman i oskiftat bo, gäller, i den mån ej annat föränledes av avtalet, om förvaltningens handhavande och boets företrädande vad i 18 kap. 1 § sägs; och skall vad i 3, 4 och 6 §§ samma kapitel är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Om ett dödsbo förvaltas av delägarna gemensamt och de har kommit överens om att leva samman i oskiftat bo, gäller i fråga om förvaltningen av boet och rätten att företräda boet vad som sägs i 18 kap. 1 §, om inte annat har avtalats. Också bestämmelserna i 3, 4 och 6 §§ samma kapitel skall tillämpas.

I fråga om rätten för enskilda delägare att väcka och föra talan som parter i eget namn men för boets räkning gäller vad som sägs i 18 kap. 1 a §, om inte annat avtalas mellan delägarna.

25 kap.

1 §

Är någon borta och *hava* sedan han veterligen *sist* var vid liv förflutit tio år eller, *där* han skulle vara över sjuttiofem år gammal, fem år, *må* ansökan göras om hans dödförklaring. *Befann sig den bortovarande i livsfara* då han veterligen senast var i livet, *må* ansökan *ske efter det* tre år förflutit.

Är någon borta och *har det* sedan han veterligen *senast* var vid liv förflutit tio år eller, *om* han skulle vara över sjuttiofem år gammal, fem år, *får* ansökan göras om hans dödförklaring. *Kan det antas att den som är borta befann sig i livsfara* då han veterligen senast var i livet, *får* ansökan göras *sedan* tre år *har* förflutit. *Är det utrett att han befann sig i livsfara, får ansökan dock göras sedan ett år har förflutit.*

5 §

Har den i kungörelsen fastställda dagen gått till ända, skall rätten, om sådan tid som i 1 § sägs är förfluten

Har den i kungörelsen fastställda dagen gått till ända, skall rätten, om sådan tid som *anges* i 1 § är förfluten

Nuvarande lydelse

och man ej vet att den bortovarande avlidit, förklara att han skall anses för död; *och skall han antagas* hava avlidit, i fall som i 1 § första *punkten* sägs vid utgången av den månad då nyss angiven tid gick till ända eller, i fråga om bortovarande som fyllt sextiofem men ej sjuttio år när han veterligen sist var vid liv, vid utgången av den månad under vilken han skulle *hava* fyllt sjuttiofem år samt, i fall enligt andra *punkten* i samma paragraf, *å* den dag eller, om dagen ej är känd, vid utgången av den månad då livsfaran förelåg. I rättens beslut skall *angivas* vilken dag sålunda är att *antaga* såsom dödsdag.

Föreslagen lydelse

och man ej vet att den bortovarande avlidit, förklara att han skall anses för död. *Han* skall *då antas* *ha* avlidit, i fall som *anges* i 1 § första *meningen* vid utgången av den månad då nyss angiven tid gick till ända eller, i fråga om bortovarande som fyllt sextiofem men ej sjuttio år när han veterligen sist var vid liv, vid utgången av den månad under vilken han skulle *ha* fyllt sjuttiofem år samt, i fall enligt andra *eller tredje mening- en* i samma paragraf, *på* den dag eller, om dagen ej är känd, vid utgången av den månad då livsfaran förelåg *respektive kunde antas föreligga*. I rättens beslut skall *anges* vilken dag *som* sålunda är att *anta* såsom dödsdag.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.
 2. I fråga om dödsbodelägares ansvar för den dödes skulder tillämpas fortfarande äldre bestämmelser, om den döde har avlidit före ikraftträdandet.
 3. Har ansökan om dödförklaring gjorts före ikraftträdandet, tillämpas äldre bestämmelser.

2 Förslag till Lag om ändring i giftermålsbalken

Häriigenom föreskrivs att 12 kap. 2 § giftermålsbalken¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 kap.

2 §

Emot dödsbodelägares bestridande må bodelning ej äga rum, innan all veterlig gäld, för vilken den döde svarade, blivit gulden eller delägaren fritagits från ansvar för gälden eller medel till dess betalning satts under särskild vård. Har den dödes egendom blivit avträdd till konkurs, må bodelning städse äga rum utan hinder av delägars bestridande.

Mot någon dödsbodelägars bestridande får bodelning ej äga rum innan alla kända skulder för vilka den döde svarade har betalats eller medel till deras betalning har satts under särskild vård. Har den dödes egendom blivit avträdd till konkurs, får bodelning alltid äga rum utan hinder av någon delägars bestridande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981. Har den döde avlidit före ikraftträdandet, tillämpas dock fortfarande äldre bestämmelser.

¹ Balken omtryckt 1978:854.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 och 7 §§ lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §

Finnes här i riket efter någon som vid sin död *ej* här hade hemvist *egendom som ej är jämlikt 2 § avträdd* till förvaltning av boutredningsman, skall anmälan *härom* utan dröjsmål göras hos *polismyndigheten* av den som om egendomen *har vård eller eljest* av anhörig, husfolk, husvärd eller annan som är därtill närmast. Då anmälan sker eller förhållandet *eljest varder kunnigt, åligger det polismyndigheten att, där det tarvas, taga vård om egendomen.*

Är egendomen av ringa värde och består den huvudsakligen av *reda penningar*, kläder och andra lösören för personligt bruk, *må, sedan kostnaden här i riket för den avlidnes uppehälle, vård och begravning guldits, polismyndigheten, där det finnes kunna ske utan förfång för rättsägare som äro svenska medborgare eller här hava hemvist, överlämna egendomen till anhörig till den avlidne eller, om denne var utländsk medborgare, till konsul för det land han tillhörde.*

Är *ej* sådant fall för handen som i andra stycket sägs, göra polismyn-

Finns *det* här i riket *egendom* efter någon som vid sin död *inte* hade hemvist *här och har egendomen inte avträts* till förvaltning av boutredningsman *enligt 2 §*, skall anmälan *om detta* utan dröjsmål göras hos *socialnämnden* av den som *har vård om egendomen eller annars* av anhörig, medlem av det hushåll som den döde tillhörde, hyresvärd eller annan som är närmast till det. Då anmälan sker eller förhållandet *på annat sätt blir känt, skall socialnämnden, om det behövs, ta hand om egendomen.*

Är egendomen av ringa värde och består den huvudsakligen av *kontanter*, kläder och andra lösören för personligt bruk, *får socialnämnden överlämna egendomen till anhörig till den avlidne eller, om denne var utländsk medborgare, till konsul för det land han tillhörde. Överlämnande får dock ske först sedan kostnaderna här i riket för den avlidnes uppehälle, vård och begravning har betalts. Överlämnande får inte ske, om det skulle medföra skada för någon rättsägare som är svensk medborgare eller som har hemvist här.*

I annat fall än som avses i andra stycket *skall socialnämnden göra*

Nuvarande lydelse

digheten anmälan till rätten; och förordne rätten, att egendomen skall avträdas till förvaltning av boutredningsman, och gälle därefter vad i 2 § sägs.

Föreslagen lydelse

anmälan till rätten, som då förordnar att egendomen skall avträdas till förvaltning av boutredningsman. Därefter gäller vad som sägs i 2 §.

7 §

Då boutredning, bodelning eller arvskifte sker här i riket, gälle om bodelägares ansvarighet för gäld vad i svensk lag är stadgat. I fall som i 6 § sägs må dock gäld för vilken den döde häftade till annan än den som är svensk medborgare eller här har hemvist icke i något fall såsom veterlig anses, med mindre den blivit hos boutredningsmannen av borgenären särskilt angiven.

Har någon njutit lott i dödsbo vid bodelning eller arvskifte som utom riket företagits i den ordning främmande lag stadgar, vare han ej enligt svensk lag på den grund ansvarig för boets gäld annat än med den mottagna egendomen eller dess värde.

Då boutredning, bodelning eller arvskifte sker här i riket skall frågan om dödsbodelägares ansvar för den dödes skulder bedömas efter svensk lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981. Har den döde avlidit före ikraftträdandet, tillämpas dock fortfarande äldre bestämmelser.

Motionsyrkandena

A. I motion 1980/81:175 av Ivan Svanström m. fl. (c, fp, m, s) yrkas att riksdagen med anledning av proposition 1980/81:48 beslutar att 5 § första stycket lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden får följande lydelse:

Arv, som har tillfallit fonden, får helt eller delvis avstås till annan, om det med hänsyn till uttalanden av arvlåtaren eller andra särskilda omständigheter kan anses överensstämma med arvlåtarens yttersta vilja. Även i annat fall får arv avstås till arvlåtarens släkting eller annan person som har stått arvlåtaren nära, om det kan anses billigt. Arv som utgörs av egendom, vilken är värdefull från kulturhistorisk synpunkt eller från natur- eller kulturvårdssynpunkt, får avstås till annan som har särskilda förutsättningar att ta hand om egendomen på lämpligt sätt.

B. I motion 1980/81:1191 av Margareta Gard (m) yrkas att riksdagen beslutar att upphäva 3 kap. 7 § ärvdabalken.

Utskottet

Inledning

Den arvsrättsliga lagstiftningen är sedan några år tillbaka föremål för viss översyn. Bl. a. skall familjelagssakkunniga enligt sina direktiv ta upp frågan om makes ställning i arvsrättsligt hänseende samt även granska systemet med secundosuccession. Efter hemställan av riksdagen (LU 1975/76:30, rskr 1975/76:340 och LU 1978/79:2, rskr 1978/79:6) utreder en särskild kommitté (Ju 1977:07) frågan om ställföreträdare för dödsbo som äger fastighet samt problemen med avveckling av dödsbos fastighetsinnehav och upplösning av samägande.

I augusti 1977 tillkallades en särskild sakkunnig för att utreda frågan om dödsbodelägares ansvar för den dödes skulder samt vissa andra arvsrättsliga spörsmål. Den sakkunnige, som bedrivit arbetet under beteckningen utredningen om vissa arvsrättsliga frågor, avlämnade i juni 1979 betänkandet (Ds Ju 1979:11) Dödsbodelägares ansvar för avlidens skulder m. m. Betänkandet har remissbehandlats.

I propositionen har tagits upp vissa av utredningens förslag. Sålunda utmönstras den nuvarande principen att dödsbodelägarna blir personligen ansvariga för den avlidnes skulder, om inte boet inom en viss tid avträtts till förvaltning av boutredningsman eller till konkurs. I stället införs bestämmelser om att en bodelning eller ett arvsskifte, som sker innan den dödes skulder har betalats, skall gå åter.

Vidare föreslås nya bestämmelser om dödsbodelägares rätt att föra talan i mål som rör boet. Enskilda dödsbodelägare skall under vissa förutsättningar få rätt att föra talan som parter i eget namn men för boets räkning. Förslaget i denna del innebär i huvudsak att nuvarande domstolspraxis lagfästs.

Bestämmelserna om dödförklaring föreslås ändrade på några punkter. Bl. a. skall den som har befunnit sig i livsfara och därefter försvunnit kunna förklaras död redan när ett år, och inte som f. n. tre år, har förflutit från försvinnandet.

I enlighet med vad polisutredningen i betänkandet (SOU 1976:6) Polisen har förordat föreslås i propositionen att polisen befrias från skyldigheten att ta hand om avlidna personers egendom. Denna uppgift läggs i fortsättningen enbart på socialnämnden.

Samtliga lagändringar föreslås träda i kraft den 1 juli 1981.

Utskottet kommer i det följande att närmare behandla några av propositionens förslag. Övriga förslag i propositionen har utskottet inte funnit föranleda några särskilda uttalanden från utskottets sida. Med anledning av en motion kommer utskottet vidare att ta upp frågan om allmänna arvsfondens rätt att avstå egendom som är värdefull från kulturhistorisk synpunkt eller från natur- eller kulturvårdssynpunkt. I denna fråga avgav utredningen ett förslag som inte har tagits upp i propositionen. Slutligen kommer utskottet att med anledning av en under den allmänna motionstiden 1981 väckt motion behandla vissa frågor om secundosuccesion.

Dödsbodelägares ansvar för den dödes skulder

Om en avliden efterlämnar skulder svarar i första hand dödsboet för dessa skulder. I vissa fall kan dock dödsbodelägarerna göras personligen ansvariga för skulderna. Bestämmelser härom finns i 21 kap. ärvdabalken (ÄB). Bl. a. svarar dödsbodelägarerna för sådana skulder som de kände till när bouppteckningen förrättades eller som senare blivit kända för dem, om inte boet inom viss närmare angiven tid avträds till förvaltning av bouppteckningsman eller till konkurs. Dödsbodelägarerna blir också personligen ansvariga för den dödes skulder, om de genomför bodelning och arvskifte trots att de vet att den dödes skulder inte är betalda. Även i vissa andra situationer föreligger ett personligt betalningsansvar. Bl. a. drabbas den som enligt ärvdabalken har skyldighet att se till att bouppteckning förrättas men som försummar att göra detta inom fastställd tid.

Som inledningsvis framhållits föreslås i propositionen att bestämmelserna om dödsbodelägares personliga betalningsansvar slopas och ersätts av regler om återgång av bodelning eller arvskifte som har skett i fall då den avlidnes skulder inte har betalats.

Utskottet vill till en början erinra om att reglerna om delägares personliga betalningsansvar kommit till i syfte att skydda borgenärernas intressen. Reglerna torde emellertid allmänt anses vara invecklade och svårtillämpade. I praktiken är det därför sällan som en borgenär gör gällande personligt delägaransvar. Reglerna kan dock medföra ett synnerligen strängt personligt betalningsansvar för dödsbodelägarerna. Det har sålunda inträffat fall där en

dödsbodelägarare på grund av bristande kännedom om reglerna underlåtit att förrätta bouppteckning inom föreskriven tid och drabbats av ett oinskränkt betalningsansvar för den dödes skulder trots att delägaren endast fått en mindre förmån av boet. Detta innebär i sin tur att en borgenär kan få full betalning för sin fordran trots att boet endast har små tillgångar. Enligt utskottets uppfattning bör sådana regler utmönstras ur lagstiftningen som kan ge till resultat att en borgenär får sin ställning förbättrad på grund av att gäldenären avlider.

Förslaget i propositionen innebär att den avlidnes borgenärer inte längre kan få ut mer än som svarar mot tillgångarna i boet. De nya reglerna tar således på ett helt annat sätt än de gällande hänsyn till dödsbodelägararnas intressen. Genom regeln att bodelning och arvskifte skall återgå om sådan förrättning verkställts innan den avlidnes skulder betalats ges borgenärerna enligt utskottets mening ett tillfredsställande skydd. Utskottet vill vidare peka på att borgenärerna också skyddas av reglerna i 18 kap. 6 § ÄB om delägarers ansvar för skador som delägaren under förvaltningen av boet genom vårdslöshet eller av uppsåt vållar borgenärerna. Illojala förfaranden från dödsbodelägarers sida gentemot borgenärerna kan också föranleda straffansvar genom reglerna i brottsbalken om gäldenärsbrott.

Enligt utskottets mening medför propositionens förslag en rimlig begränsning av dödsbodelägararnas ansvar för den dödes skulder. De nya reglerna är också enklare att tillämpa än de gällande. Med hänsyn härtill och då förslaget inte leder till att borgenärernas rätt försämras tillstyrker utskottet propositionen i denna del.

Dödförklaring

Om någon är borta och viss tid har förflutit sedan han veterligen senast var vid liv, kan enligt 25 kap. 1 § ÄB ansökan göras hos domstol om att han skall förklaras död. I allmänhet krävs att minst tio år har förflutit. Om den som har försvunnit är över 75 år vid ansökningstillfället, får ansökan dock göras sedan fem år har förflutit. Var den försvunne i livsfara vid försvinnandet, får ansökan göras efter tre år. I rättspraxis har ganska stränga krav ställts på bevisningen om att livsfara förelåg (se NJA 1977 s. 118 och 1980 s. 44).

De nuvarande reglerna har kritiserats. Bl. a. har framhållits att tiderna för ansökan om dödförklaring numera måste anses för långa. Utskottet erinrar om att utskottet i april 1978 i sitt av riksdagen godkända betänkande (LU 1977/78:21) med anledning av en motion anslöt sig till motionärens ståndpunkt att tidsgränsen tio år för ansökan om dödförklaring kunde synas alltför lång. Med hänsyn till att reglerna om dödförklaring var föremål för översyn av utredningen om vissa arvsrättsliga frågor var någon åtgärd från riksdagens sida dock inte erforderlig. Utskottet underströk vikten av att utredningsarbetet bedrevs skyndsamt.

I propositionen behålls huvudregeln tio år eller, om den försvunne var över

75 år, fem år. Däremot föreslås att treårstiden för fall då den försvunne befann sig i livsfara förkortas till ett år. Vidare föreslås en uppmjukning av beviskraven när det gäller livsfara. Dödförklaring skall sålunda kunna ske även i sådana fall där det visserligen inte är utrett men ändå kan antas att den försvunne var i livsfara vid försvinnandet. För dessa fall där full bevisning om livsfara inte kan åstadkommas föreslås dock att treårstiden behålls.

Utskottet vill för sin del framhålla att reglerna om dödförklaring har stor betydelse för en försvunnens anhöriga. Med hänsyn till att en dödförklaring för med sig alla de rättsverkningar i personligt och ekonomiskt hänseende som inträder när någon har dött, är det emellertid angeläget att dödförklaring får meddelas endast om starka skäl talar för att den försvunne avlidit. Långa tidsfrister minskar naturligtvis risken för oriktiga dödförklaringar. Som utskottet ovan anfört har emellertid de nuvarande tidsfristerna ansetts alltför långa. I kombination med det hårda beviskravet vid påstådd livsfara har reglerna lett till resultat som i vissa fall tett sig mindre tillfredsställande. Utskottet hänvisar härvid till det ovan angivna rättsfallet från 1977, som torde ha legat till grund för den motion som utskottet behandlade 1978. Reglerna om dödförklaring bör därför ändras.

I propositionen har inte valts den lösning som utskottet ifrågasatte 1978, nämligen en ändring av huvudregeln tio år. Förslagen om en uppmjukning av det nuvarande stränga kravet på bevisning om livsfara och en sänkning av tidsfristen från tre till ett år i sådana fall där livsfara kunnat till fullo styrkas tillgodoser emellertid helt de syften som en reform enligt utskottets mening bör ha. I t. ex. 1977 års rättsfall hade sålunda, om de nu föreslagna reglerna gällt, ansökningen om dödförklaring efter tre år med all sannolikhet kunnat bifallas.

På anförda skäl tillstyrker utskottet förslagen i denna del.

Allmänna arvsfondens rätt att avstå egendom

Om den som avlider saknar arvsberättigad make eller släkting, tillfaller arvet allmänna arvsfonden (5 kap. 1 § ÄB). Egendom kan tillföras arvsfonden även genom gåva och testamente. Bestämmelser om fonden finns i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden.

Fondens egendom skall förvaltas av kammarkollegiet som en särskild fond för att främja vård och fostran av barn och ungdom samt omsorg om handikappade (1 §).

Arv som tillfallit fonden kan avstås helt eller delvis till annan, om det med hänsyn till arvlåtarens uttalanden eller andra särskilda omständigheter kan antas överensstämma med arvlåtarens yttersta vilja. Även i annat fall kan arv avstås till arvlåtarens släkting eller annan person som har stått arvlåtaren nära, om det kan anses billigt. Beslut om arvsavstående fattas av regeringen eller, efter dess bemyndigande, av kammarkollegiet. I vissa fall krävs riksdagens medverkan (5 §).

Egendom som har tillfallit fonden och som inte har avståtts skall säljas. Enligt förordningen (1971:727) om försäljning av staten tillhörig fast egendom m. m. skall den säljande myndigheten se till att köpeskillingen blir den högsta möjliga och att den i varje fall inte understiger egendomens saluvärde, om inte annat särskilt föreskrivs. Lös egendom skall säljas på offentlig auktion av den gode man som enligt 7 § arvsfondslagen har förordnats av tingsrätten att vid boutredningen företräda fonden (8 § arvsfondslagen). Särskilda regler gäller beträffande tomträtt och fordringar.

I direktiven till utredningen om vissa arvsrättsliga frågor anförde föredragande statsrådet att det visat sig att intresset att bevara egendom som har särskilt värde från kultur- eller naturvårdssynpunkt inte alltid kunde tillgodoses om egendomen skulle säljas för arvsfondens räkning i vanlig ordning. Statsrådet ansåg därför att det var befogat att på nytt ta upp frågan om att utvidga arvsfondens rätt att avstå egendom. Även när det inte var möjligt att fastställa vad som kunde stämma överens med arvlåtarens yttersta vilja borde det vara möjligt att avstå egendom till förmån för museer, bibliotek, stiftelser och andra institutioner eller sammanslutningar som hade särskilda förutsättningar att ta hand om egendomen på ett lämpligt sätt.

Utredningen delade föredragande statsrådets uppfattning att gällande bestämmelser innebar nackdelar för egendom som är värdefull från kulturhistoriska synpunkter eller med hänsyn till natur- och kulturvård. Bestämmelserna medförde enligt utredningen att sådan egendom i vissa fall inte kunde bevaras. Utredningen föreslog därför att arv som avsåg egendom som var värdefull från natur- eller kulturvårdssynpunkt skulle få avstås till annan som hade särskilda förutsättningar att ta hand om egendomen på ett lämpligt sätt.

Samtliga remissinstanser som har yttrat sig i denna del har tillstyrkt utredningens förslag eller lämnat det utan erinran. I propositionen läggs dock inte fram något förslag till vidgad rätt till arvsavstående. Som skäl härför anförts att – medan de nuvarande bestämmelserna om arvsavstående förutsätter en personlig anknytning mellan arvlåtaren och den som egendomen skall avstås till – innebär utredningens förslag att arvsfonden skall kunna avstå egendom även för att tillgodose vissa allmänna intressen. En sådan utvidgning väcker enligt departementschefen frågan om inte avstående bör få ske även för andra ändamål. Departementschefen nämner också att tanken på att avstående skall kunna ske i fråga om egendom av nu aktuellt slag tidigare avvisats på grund av vissa principiella betänkligheter. Härtill kommer enligt departementschefen att det i detta ärende inte har dokumenterats vilket praktiskt behov som kan finnas av den av utredningen föreslagna möjligheten till arvsavstående. Enligt departementschefen bör denna fråga och de övriga spörsmål som gäller en eventuell utvidgning av fondens möjligheter att avstå egendom utredas ytterligare innan slutlig ställning tas till utredningens förslag. Departementschefen anser att utredningens förslag

får tas upp senare i lämpligt sammanhang.

Att utredningens förslag inte nu läggs fram för riksdagen kritiserar i motion 175 (c, fp, m, s). Motionärerna anser det märkligt att regeringen först finner det befogat att utreda möjligheterna till arvsavstående för nu aktuellt ändamål men – när sedan utredningen föreslår regler om sådant avstående och detta förslag tillstyrks av remissinstanserna – anser att någon lagändring inte bör ske. Enligt motionärerna är det angeläget att egendom som har ett kulturpolitiskt värde eller som är av betydelse från naturvårds- eller kulturvårdssynpunkt och som har tillfallit arvsfonden skall kunna överlåtas på kultur- och naturvårdande institutioner eller organisationer och inte, såsom ibland i dag sker, övertas av markexploatörer eller skingras åt olika håll. Att det finns ett praktiskt behov av vidgade möjligheter till arvsavstående är enligt motionärerna ovedersägligt. Motionärerna anför vidare att den omständigheten att det kan finnas skäl att överväga möjligheten att avstå egendom även för andra ändamål inte rimligen bör föranleda att genomförandet av utredningens förslag skjuts upp till en avlägsen framtid. På anförda skäl yrkar motionärerna att 5 § arvsfondslagen ändras i enlighet med vad utredningen föreslagit.

Utskottet konstaterar till en början att bestämmelserna om att egendom som tillfallit arvsfonden skall försälgas till högsta möjliga pris leder till att kultur- och naturvårdande institutioner och organisationer får i vissa fall svårt att förvärva egendom, som det är önskvärt att bevara. Av såväl utredningsdirektiven som utredningens betänkande framgår att den nuvarande regleringen är till nackdel för de intressen som dessa institutioner och organisationer har att bevaka. Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är angeläget att egendom av nu ifrågavarande slag kan övertas av sådana institutioner och organisationer, som har särskilda förutsättningar att ta hand om egendomen på ett lämpligt sätt. Även om det inte torde röra sig om mer än något enstaka objekt varje år är det mot bakgrund av det anförda enligt utskottets mening ovedersägligt att det finns ett praktiskt behov av att ändra den nuvarande regleringen.

Som framgår av departementschefens uttalanden har tanken på att öppna möjlighet att avstå kulturhistoriskt intressant egendom prövats tidigare, närmare bestämt år 1969, men då avvisats med hänsyn till de principiella betänkligheter som förelåg mot att utvidga arvsfondens ändamål för vissa speciella situationer. Regeringen har emellertid i utredningsdirektiven funnit det befogat att på nytt ta upp frågan om att utvidga arvsfondens rätt att avstå egendom. Varken utredningen eller någon av remissinstanserna har därefter funnit att principiella betänkligheter nu skulle tala mot den föreslagna utvidgningen av rätten till avstående. Utskottet kan för sin del ansluta sig till denna ståndpunkt. Att rätten till arvsavstående föreslås vidgad för att tillgodose vissa allmänna syften kan självfallet, såsom departementschefen påpekar, väcka frågan om inte arvsavstående bör få ske även för andra ändamål. Det förhållandet utgör dock, såsom motionärerna framhållit, inget

bärande skäl för att nu till en oviss framtid skjuta upp en angelägen reform.

Utskottet kan således inte finna att vad som anförs i propositionen mot ett genomförande av utredningens förslag har sådan styrka att man bör avstå från att nu ta ställning till förslaget. Utskottet vill tillägga att mot utredningens förslag skulle möjligen kunna tala den omständigheten att ett avstående av egendom kan komma att innebära att fondens möjligheter att lämna understöd minskar. Som utskottet tidigare framhållit torde det dock kunna bli fråga om arvsavstående för nu aktuella ändamål endast i något enstaka fall om året. Enligt utskottets mening torde därför ett avstående inte kunna i någon nämnvärd grad påverka fondens understödande verksamhet.

På anförda skäl ansluter sig utskottet till motionärernas ståndpunkt att utredningens förslag nu bör genomföras.

I sin motivering till förslaget framhåller utredningen att arvsavstående för nu aktuella ändamål bör ske företrädesvis till museer, bibliotek, stiftelser och andra institutioner eller sammanslutningar. Ibland kan det enligt utredningen vara lämpligt att avstå till förmån för kommuner. Utredningens förslag till lagtext öppnar emellertid möjlighet att också avstå egendom till fysisk person. Denna möjlighet kommenteras inte av utredningen. Kammarkollegiet framhåller i sitt remissvar att med hänsyn till syftet med den föreslagna nya möjligheten till arvsavstående bör det enligt kollegiets mening inte vara möjligt att avstå egendom till fysisk person. Utskottet delar denna uppfattning.

Sammanfattningsvis förordar utskottet att utredningens förslag om allmänna arvsfondens rätt att avstå egendom, som är av intresse från bl. a. kulturhistorisk synpunkt, genomförs. Den begränsningen av förslagets räckvidd bör dock göras att avstående endast får ske till juridisk person. Vidare bör enligt utskottets mening lagtextförslaget justeras så att det klart framgår att avstående endast får ske beträffande egendom som är av väsentlig betydelse från kulturhistorisk synpunkt eller från natur- eller kulturvårdssynpunkt. Den föreslagna bestämmelsen om arvsavstående bör införas som en ny tredje mening i 5 § första stycket arvsfonslagen. Utskottet vill peka på att bestämmelsen i vissa fall kan konkurrera med föreskriften i första meningen. I dessa fall bör den föreskriften ges företräde.

I utredningsdirektiven ifrågasatte föredragande statsrådet om inte ett arvsavstående borde förenas med villkor om hur egendomen skulle förvaltas. Utredningen fann dock inte detta nödvändigt. Eftersom egendomen enligt den föreslagna bestämmelsen ju skall tillföras endast sådana sammanslutningar e. d. som kan antas ha de bästa förutsättningar att sköta egendomen på avsett sätt, anser inte heller utskottet det erforderligt med särskilda villkor eller föreskrifter. Utskottet förutsätter dock att beslutande myndighet alltid kräver besked av den till vilken avståendet skall ske om hur egendomen är avsedd att förvaltas. Är myndigheten inte nöjd med beskedet bör den söka få

till stånd en överenskommelse med sökanden om de åtgärder som lämpligen bör vidtas. Utskottet vill tillägga att, innan ett avstående sker, samråd normalt bör tas med myndigheter som har särskild sakkunskap när det gäller att avgöra om egendomen är av sådant slag som bestämmelsen förutsätter.

Polisens skyldighet att ta hand om avlidens egendom

Enligt 18 kap. 2 § ÄB åligger det polismyndighet att i vissa fall ta hand om avlidens egendom. Sedan polismyndigheten gjort detta kan myndigheten antingen tillkalla delägare att ta hand om egendomen eller göra anmälan till socialnämnden.

Om den avlidne saknade hemvist här i landet gäller särskilda regler enligt 2 kap. 3 § lagen om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo. Om till polismyndighet har anmälts att sådan person har avlidit skall polismyndigheten ta hand om den avlidnes egendom, om det behövs. Är egendomen av ringa värde kan polismyndigheten, sedan begravningskostnader m. m. har betalats, under vissa förutsättningar lämna egendomen till anhörig till den avlidne eller till konsul för hans hemland. I annat fall skall polismyndigheten göra anmälan till domstol som har att förordna boutredningsman.

I propositionen föreslås på grundval av polisutredningens betänkande att polisen befrias från sin skyldighet att ta hand om avlidna personers egendom och att denna uppgift i fortsättningen läggs enbart på socialnämnden.

Utskottet erinrar om att i samband med behandlingen år 1976 av förslaget om införandet av dödsboanmälan prövade riksdagen med anledning av en motion frågan om polisens vård av avlidens egendom. Utskottet konstaterade (LU 1975/76:66) att dödsboförvaltning inte var en i första hand polisiär uppgift. Enligt utskottets mening borde man i princip befria polismyndigheten från uppgifter som bättre kunde skötas av andra samhällsorgan. Utskottet kunde emellertid inte utesluta att det alltså fanns ett behov av att polisen tillfälligt tog hand om avlidens egendom. Polismyndighets skyldighet att göra detta borde därför bestå tills vidare. Utskottet strök emellertid under att ansvaret för egendomens vård i sådana fall snarast efter omhändertagandet borde föras över på socialnämnden.

Mot bakgrund av det anförda finner utskottet det tillfredsställande att polisen nu kan befrias från skyldigheten att ta hand om avlidens egendom och att denna uppgift, som är en social uppgift, nu läggs enbart på socialnämnden. Utskottet tillstyrker förslaget. Utskottet vill emellertid tillägga att lagändringen inte innebär någon ändring i polisens allmänna skyldighet att ge upplysningar och hjälp. Polisen kan därför undantagsvis – för att skador skall kunna undvikas på egendom – bli tvungen att tillfälligt ta hand om egendomen till dess socialnämnden kan ingripa.

Secundosuccession

Efterlevande make saknar, om bröstarvingar finns, arvsrätt efter den avlidne maken. Den efterlevande har i dessa fall endast sin giftorätt. Vid bodelning mellan bröstarvingarna och maken erhåller maken – om tillgångarna utgörs endast av giftorättsgods – därför hälften av tillgångarna. För att undvika splittring av dödsbon med ringa tillgångar har en särskild bodelningsregel införts i 13 kap. 12 § andra stycket giftermålsbalken (GB). Enligt denna regel äger efterlevande make alltid av makarnas giftorättsgods få egendom till så stort värde att den tillsammans med makens ev. enskilda egendom motsvarar fyra gånger det vid tiden för dödsfallet gällande basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Basbeloppet är f. n. 16 700 kr. Fyra basbelopp utgör således i dag 66 800 kr.

Saknar äkta makar bröstarvingar har den efterlevande maken arvsrätt enligt 3 kap. ÄB. Maken leder dock inte härigenom utan vidare över all egendom till sina egna arvingar. Tvärtom bibehåller lagen en arvsrätt för den först avlidnes föräldrar och syskon men uppskjuter arvsrättens inträde till den tidpunkt då den efterlevande maken dör. Denna uppskjutna arvsrätt kallas vanligen *secundosuccession* och arvingarna kallas efterarvingar eller *secundosuccessorer*. När vid efterlevande makes död boet skall delas mellan denna makes egna arvingar och efterarvingarna gäller som huvudregel att vardera sidan tar hälften. Därest den efterlevande maken på grund av den ovan redovisade regeln i 13 kap. 12 § GB skulle ha fått hela kvarlåtenskapen – om bodelning hade skett efter den först avlidne – så behöver enligt 3 kap. 7 § ÄB den efterlevande makens arvingar dock inte vid dennes död dela med sig något av boet till den först avlidne makens släktingar.

Regeln i 3 kap. 7 § ÄB innebär således att om en make avlider i dag och kvarlåtenskapen är 67 000 kr. skall vid den efterlevande makens död kvarlåtenskapen i princip delas mellan resp. makes arvingar. Var kvarlåtenskapen i stället 66 500 kr. tillfaller vid den efterlevande makens död all kvarlåtenskap dennes arvingar.

I motion 1191 (m) kritiseras regeln i 3 kap. 7 § ÄB, som enligt motionären kan leda till obilliga resultat. Eftersom regeln är en bodelningsregel skall det verkliga värdet på kvarlåtenskapen gälla och inte bouppteckningsvärdet, som oftast är lägre. I bouppteckningen tas t. ex. fastighet upp till taxeringsvärdet som ju som regel understiger saluvärdet. Nu angivna förhållanden kan, när kvarlåtenskapen i bouppteckningen tagits upp till ett värde omedelbart understigande fyra basbelopp, leda till tvister om värdet för varje sak i boet. Motionären anser att det inte ligger i rättsordningens intresse att framkalla sådana rättsegångar och yrkar därför att riksdagen skall besluta upphäva bestämmelsen i 3 kap. 7 § ÄB.

Utskottet behandlade våren 1974 en motion med liknande syfte. I sitt betänkande (LU 1974:17) konstaterade utskottet att syftet med motionen var behjärtansvärt. De gällande reglerna kunde enligt utskottet leda till mindre

tillfredsställande resultat. Utskottet kunde dock inte ställa sig bakom det förslag till lagändring som motionären lagt fram. De i motionen och i de inhämtade remissyttrandena framförda synpunkterna fann utskottet emellertid värda att beaktas i det fortsatta lagstiftningsarbetet. Utskottet föreslog därför att riksdagen skulle hos regeringen hemställa att motionen jämte utskottets betänkande skulle överlämnas till familjelagssakkunniga för beaktande. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Med hänsyn till att den i motion 1191 väckta frågan således är föremål för utredning bör motionen inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Enligt vad utskottet erfarit kan familjelagssakkunniga beräknas avge ett betänkande med förslag i ämnet i slutet av år 1981.

På anförda skäl avstyrker utskottet bifall till motionen.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *dödsbodelägares ansvar för den dödes skulder m. m.*
att riksdagen antar de i proposition 1980/81:48 framlagda förslagen till
 - a. lag om ändring i ärvdabalken,
 - b. lag om ändring i giftermålsbalken,
 - c. lag om ändring i lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo.
2. beträffande *arvsfondens avstående av egendom*
att riksdagen med anledning av motion 1980/81:175 antar i härvid fogad *bilaga* av utskottet framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden.
3. beträffande *secundosuccession*
att riksdagen avslår motion 1980/81:1191.

Stockholm den 10 mars 1981

På lagutskottets vägnar

LENNART ANDERSSON

Närvarande: Lennart Andersson (s), Bernt Ekinge (fp), Inger Lindquist (m), Ivan Svanström (c), Elvy Nilsson (s), Joakim Ollén (m), Arne Andersson i Gamleby (s), Martin Olsson (c), Ingemar Konrdsson (s), Olle Aulin (m), Owe Andréasson (s), Marianne Karlsson (c), Bengt Silfverstrand (s), Margot Håkansson (fp) och Ingrid Segerström (s).

Reservation

Arvsfondens avstående av egendom (mom. 2)

Inger Lindquist (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 21 med "Utskottet konstaterar" och slutar på s. 23 med "bestämmelsen förutsätter" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar till en början att bestämmelserna om att egendom som tillfallit arvsfonden skall försälgas till högsta möjliga pris leder till att kultur- och naturvårdande institutioner och organisationer får i vissa fall svårt att förvärva egendom, som det är önskvärt att bevara. Eftersom det är angeläget att egendom av nu ifrågavarande slag kan på rimliga villkor övertas av sådana institutioner och organisationer, som har särskilda förutsättningar att ta hand om egendomen på ett lämpligt sätt, talar enligt utskottets mening skäl för motionärernas hemställan att utredningens förslag nu skall genomföras.

Som framgår av departementschefens uttalanden har emellertid tanken på att öppna möjlighet att avstå kulturhistoriskt intressant egendom prövats tidigare, närmare bestämt år 1969, men då avvisats med hänsyn till de principiella betänkligheter som förelåg mot att utvidga arvsfondens ändamål för vissa speciella situationer. Enligt utskottets mening kvarstår dessa betänkligheter. Som departementschefen framhåller förutsätter de nuvarande bestämmelserna om arvsavstående att det föreligger en personlig anknytning mellan arvlåtaren och den till vilken egendomen avstås. Utredningens och motionärernas förslag innebär att egendom skall kunna avstås även för att tillgodose vissa allmänna ändamål. Om en sådan ändring av principerna för rätten till avstående anses böra komma till stånd talar enligt utskottets mening starka skäl för att man, innan en sådan reform genomförs, närmare utreder om det inte också finns andra lika angelägna ändamål för vilka arvsavstående bör kunna medges.

Utskottet vill vidare erinra om att fondens medel skall användas för att främja vård och fostran av barn och ungdom samt omsorg om handikappade. Om arvsfonden avstår egendom i stället för att försälja den kommer fondens möjligheter att kunna dela ut medel för dessa synnerligen angelägna ändamål att minska. Det bör beaktas att avstående för de av utredningen och motionärerna föreslagna aktuella ändamålen i det enskilda fallet kan röra sig om betydande belopp, t. ex. när det är fråga om fastigheter.

Mot bakgrund av det anförda finns det enligt utskottets mening skäl att överväga om man inte i stället borde ändra försäljningsförrordningen på sådant sätt att kammarkollegiet i vissa fall skulle kunna försälja egendom till ett belopp som understiger högsta möjliga försäljningspris. Med en sådan regel skulle kultur- och naturvårdande myndigheter och institutioner kunna förvärva egendom, som är angelägen att bevara, till ett rimligt pris utan

konkurrens av markexploatörer, samlare och andra som kan tänkas driva upp priset på egendomen. Samtidigt har denna lösning den fördelen att medel tillförs de angelägna ändamål som fonden har att tillgodose.

Sammanfattningsvis finner utskottet att utredningens förslag inte nu bör genomföras. I stället bör, som departementschefen framhåller, spörsmålen om en utvidgning av fondens möjligheter att avstå arv bli föremål för ytterligare utredning. I det sammanhanget bör också möjligheten att ändra försäljningsförfordningen prövas. Utskottet erinrar om att riksdagen i oktober 1980 (FiU 1980/81:5, rskr 5) begärt prövning av huruvida möjlighet bör ges för arvsfonden att avstå medel som tillfallit arvsfonden enligt vissa bestämmelser i aktiebolagslagen, lagen om försäkringsrörelse, lagen om bankrörelse och lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande dödsbo. Enligt lagutskottets mening ter det sig naturligt att samtliga nu aktuella frågor utreds i ett sammanhang. Utskottet förutsätter att så kommer att ske utan att någon framställning härom behöver göras från riksdagens sida.

På anförda skäl avstyrker utskottet bifall till motion 175.

dels att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. *beträffande arvsfondens avstående av egendom*
att riksdagen avslår motion 1980/81:175.

Förslag till**Lag om ändring i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden**

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Av utskottet föreslagen lydelse*5 §¹

Arv, som tillfallit fonden, *må* helt eller delvis avstås till annan, om det med hänsyn till uttalanden av arvlåtaren eller andra särskilda omständigheter kan anses överensstämma med arvlåtarens yttersta vilja. Även i annat fall *må* arv avstås till arvlåtarens släkting eller annan person som stått arvlåtaren nära, om det kan anses billigt.

Arv, som *har* tillfallit fonden, *får* helt eller delvis avstås till annan, om det med hänsyn till uttalanden av arvlåtaren eller andra särskilda omständigheter kan anses överensstämma med arvlåtarens yttersta vilja. Även i annat fall *får* arv avstås till arvlåtarens släkting eller annan person som *har* stått arvlåtaren nära, om det kan anses billigt. *Arv som utgörs av egendom, vilken är av väsentlig betydelse från kulturhistorisk synpunkt eller från natur- eller kulturvårdssynpunkt, får avstås till juridisk person som har särskilda förutsättningar att ta hand om egendomen på lämpligt sätt.*

Beslut om avstående av arv fattas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av kammarkollegiet. Utan riksdagens tillstånd får beslut ej fattas om att till någon avstå egendom till ett värde överstigande 200 000 kronor.

Vill någon att arv som tillfallit fonden skall helt eller delvis avstås, skall han inge sin ansökan till länsstyrelsen i det län där den döde senast haft sitt hemvist. Det åligger länsstyrelsen att genast underrätta kammarkollegiet om ansökningen samt, efter verkställd utredning, till kollegiet insända handlingarna i ärendet jämte eget utlåtande. Kollegiet har att, jämte eget yttrande, insända handlingarna till regeringen, om icke kollegiet äger besluta i ärendet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

¹ Senaste lydelse 1978:239.